

Protocol Dyslexie

Vereniging voor Christelijk Nationaal Schoolonderwijs

De Triangel te Lunteren

Auteur:	Werkgroep Dyslexie Team CNS De Triangel
Creatie datum:	maart 2009
Laatste aanpassing	September 2019
Versie 1.4	

Goedkeuring	
Bestuur	Gert-jan Schippers
MT	Klazien van der Vlist
Creatie datum	Maart 2009
Versie 2.0	November 2015
Versie 3.0	September 2019

Inhoudsopgave

INLEIDING

HOOFDSTUK 1: DEFINITIE VAN DYSLEXIE

HOOFDSTUK 2: KENMERKEN VAN DYSLEXIE

HOOFDSTUK 3: DIAGNOSE VAN DYSLEXIE

HOOFDSTUK 4: DE DOORGAANDE LIJN

HOOFDSTUK 5: BEGELEIDING OP SCHOOL

HOOFDSTUK 6: DE ROL VAN DE OUDERS/VERZORGERS

HOOFDSTUK 7: DYSLEXIE EN BEHANDELING IN HET BASISZORGPAKKET

PROTOCOL groep 4 2

PROTOCOL groep 5 2

PROTOCOL groep 6 2

PROTOCOL groep 7 3

PROTOCOL groep 8 3

BIJLAGE 1: TIPS VOOR DE OUDERS

BIJLAGE 2: COMPENSERENDE EN DISPENSERENDE MAATREGELEN

BIJLAGE 3: LITTERATUURVERWIJZING EN WEBSITES

INLEIDING

In onze maatschappij is het goed kunnen lezen en spellen heel belangrijk. Ongeveer 4% van de basisschoolleerlingen (op De Triangel ongeveer 12 leerlingen) heeft moeite met lezen en spellen en/of heeft dyslexie.

Reden genoeg om voor De Triangel een protocol te ontwikkelen.

Het protocol dyslexie is in de lijn van het 'protocol leesproblemen en dyslexie' geschreven.

Het protocol is een helder stappenplan, dat voor ouders en leerkrachten als leidraad dient voor het vroegtijdig in beeld brengen van lees-en spellingproblemen. Vervolgens kan het dienen om dyslexie te kunnen signaleren en daarop aan te sluiten met passend onderwijs.

HOOFDSTUK 1: DEFINITIE VAN DYSLEXIE

De Triangel gaat uit van de volgende definitie van dyslexie;

Dyslexie is een stoornis, die gekenmerkt wordt door hardnekkige problemen in de automatisering van de woordidentificatie (lezen) en/of schriftbeeldvorming (spelling)

(uit: Protocol leesproblemen en dyslexie)

Toelichting:

Dyslexie is een taalverwerkingsstoornis. Het kenmerk ervan is, dat iemand voldoende taalbegrip heeft, maar moeite heeft met de structuren van de taal. Het gaat dan om de klankstructuur, de grammatica en de zinsbouw. Door deze specifieke taalverwerkingsproblemen zijn er discrepanties met de overige schoolse vaardigheden of wat vanwege gemiddelde cognitieve vaardigheden verwacht mag worden. Het gevolg is, dat het automatiseren van lezen en spellen (dwz: het vlot lezen en schrijven van woorden en zinnen 'zonder erbij na te denken' langzamer op gang komt, en dat het oproepen van woordbeelden moeizaam of nooit een automatisme wordt. De basis van dit probleem is een zwakke fonologische vaardigheid, waardoor de zogenaamde klank-teken-koppelingen minder vast in het geheugen worden opgeslagen.

HOOFDSTUK 2: KENMERKEN VAN DYSLEXIE

Hoe kan dyslexie zich uiten?

Dyslexie kan zich uiten in lees- en/of spellingsproblemen:

Algemene kenmerken:

- moeite met het horen van verschil in klanken;
- moeite om de klanken in volgorde te zetten (vergelijk 'dorp' en 'drop');
- veel dyslectische kinderen hebben moeite met het onthouden van instructies, die uit meerdere losse opdrachten bestaan;
- moeite met het uit het hoofd leren van feiten, namen en reeksen, zoals de tafels of spellingsregels (automatiseren);
- moeite met het structureren van werk;
- moeite met het onthouden van talige informatie;
- moeite met het luisteren in een lawaaiige omgeving en dus moeite om de aandacht erbij te houden;
- moeite met rijmen;
- geen moeite met het begrijpen van gesproken taal, wel met het begrijpen van teksten.
- erfelijkheid speelt een grote rol: als een ouder dyslexie heeft, heeft het kind 40-50% kans om ook dyslexie te hebben. Bij twee ouders met dyslexie is de kans 80%. Als er nergens in de familie dyslexie zit (dus ook opa's, oma's, ooms of tantes) is de kans erg klein dat het kind wel dyslexie heeft. (www.dyslexieweb.nl)

Specifieke kenmerken bij het lezen:

- traag leestempo; het lezen verloopt dan door te hakken en te plakken (= spellend lezen);
- hoog leestempo; veel leesfouten door radend lezen.

Een combinatie van beide kan ook voorkomen.

Specifieke kenmerken bij het spellen:

- vaak fonetisch schrijven.
- regels slecht kunnen onthouden en/of toepassen.
- weinig tot geen zelfcorrectie.
- veel spelfouten.

Spellingsregels zijn een belangrijke ondersteuning. Omdat het opslaan van woorden in het geheugen op een onsamenhangende manier verloopt, blijft de kennis meestal niet hangen. De woorden worden dikwijls fonetisch geschreven, en waar het woorden met spellingregels betreft worden er met deze regels veel fouten gemaakt. Veel fouten zijn er over het algemeen met bijna gelijkklinkende klanken (v/f s/z ei/ij au/ou) en met de werkwoorden. Er is echter niet een 'typisch dyslectisch' spellingprobleem. Met andere woorden; vb: je kunt niet zeggen dat als een kind veel fouten maakt met de ei/ij dat het dyslectisch is, en ook niet dat een kind die dit niet doet niet dyslectisch is.

HOOFDSTUK 3: DIAGNOSE VAN DYSLEXIE

Onderkennende diagnose dyslexie:

Criteria:

1. Er is sprake van een achterstand op het gebied van lezen en/of spellen;
(vaardigheidsniveau ligt significant onder het niveau van hetgeen van de leerling verwacht mag worden.)
2. Er is sprake van hardnekkigheid, ondanks geboden hulp is er geen sprake van verbetering.

Hoe meet je dat?

1. Achterstand:
 - toetsen: DMT, Klepel, AVI, zinnendictee
2. Hardnekkigheid:

Twee keer drie maanden begeleiding op zorgniveau 2 vervolgens

Twee keer drie maanden begeleiding op zorgniveau 3 wat beschreven staat in een individueel handelingsplan.

Normatieve omschrijving ondersteuningsniveau 3 voor spelling

- Zeer intensieve begeleiding met een aanvullend spellingprogramma of verdere intensivering vanuit de spellingmethode.
- Intensieve en systematische aanpak door het inzetten van een specifieke interventie.
- 3 x 20 minuten (of in ieder geval in totaal 60 minuten) per week begeleiding.
- Liefst individueel en anders in een groepje van maximaal vier kinderen. In geval van begeleiding in groepjes: de meerwaarde van de groepsvorming dient helder te zijn. Hoe wordt de groep ingezet en welke processen worden daarmee gestimuleerd? Dit komt in het handelingsplan tot uitdrukking.
- Hulp gericht op de hiaten in de ontwikkeling van vaardigheden van de individuele leerling. Er wordt aangesloten bij de hiaten die uit een foutenanalyse van het PI-woorddictee, de Cito Spelling of de SVT-spelling naar voren komen. Er dient dus een nulmeting te zijn gedaan met een niet-methodegebonden toets, waarin, in overeenstemming met de (didactische) leeftijd, spellingcategorieën uit meerdere jaren zijn verwerkt.
- Een handelingsplan opstellen dat voldoet aan de in het kader op pagina 11 omschreven criteria. (zie bijlage, handreiking voor de invulling van zorgniveau 2 en 3)

Suggesties voor invulling ondersteuningsniveau 3 voor spelling

Voor spelling geldt dat de methode uitgaat van de klankvorm van woorden en dus werkt aan het koppelen van de klankvorm aan de geschreven vorm van woorden. De school voldoet aan ondersteuningsniveau 3 als zij gebruik maakt van onderstaande methodes conform de hierboven omschreven normatieve begeleiding. Een leerling zelfstandig, zonder begeleiding, laten oefenen met een (computer)programma volstaat niet. De ondersteuning wordt op systematische en gestructureerde wijze aangeboden en gedocumenteerd in een plan. Suggesties zijn:

- Taal in Blokjes
 - Staal
 - Zo leer je kinderen lezen en spellen
 - Zuid-Vallei Spelling
 - Pi-Spello, in de vorm van specifieke interventie
 - Voorspel (pravoo)
 - Inzet bouw, Letterstad en Dexlex
-
- drie opeenvolgende metingen;
lezen (DMT er is sprake van 3x E of E D E-score en bij spelling 3x E in combinatie met 3 opeenvolgende D en/of E scores op de DMT).
 - intensief handelingsplan van een half jaar, gedurende 20 minuten drie keer per week;
 - evaluatiegegevens;
 - leerlingdossier.

Een dyslexie-onderzoek wordt uitgevoerd als aan bovenstaande is voldaan en na anderhalf jaar onderwijs (eind groep 4, begin groep 5). De vaststelling mag alleen door een deskundige (orthopedagoog, psycholoog) gebeuren. Het is mogelijk om, op zijn vroegst eind mei in groep 3, dyslexie vast te stellen. Dit gebeurt alleen als een kind extreem uitvalt bij AVI, DMT, dictees, en er bijvoorbeeld twijfel is of het kind al dan niet blijft zitten. Voorwaarde is ook dat er vanaf januari RT is gegeven die niet aanslaat.

Stoornissen die tegelijk met dyslexie kunnen voorkomen:

- ADHD;
- spraak-, taalstoornissen;
- dyscalculie (m.n. tafels, automatiseren);
- DCD;
- Geheugenstoornissen, autisme.

Enkelvoudigheid

Als er sprake is van co-morbiditeit of als hier een vermoeden van is, wordt beoordeeld of deze belemmerend lijkt te zijn voor de behandeling. Het is van belang dat in het leerling dossier aangetoond wordt, dat er op school geen belemmeringen in het begeleiden van de leerling geconstateerd worden of dat de gedragskenmerken van de stoornis onder controle zijn.

Met ingang van 1 januari 2015 valt dyslexiezorg onder de Jeugdwet. Gemeenten krijgen vanaf dan de taak om deze zorg te organiseren en te financieren. Zij werken hiervoor op regionaal niveau samen.

Wat kan wijzen op dyslexie?

- een vertraagde spraak-taalontwikkeling;
- dyslexie in de familie (1 ouder dyslectisch: 40-50% kans dat het kind het ook heeft. Als beide ouders dyslectisch zijn, is de kans 80%);
- problemen met rijmen;
- problemen met het onthouden van namen van andere kinderen, liedjes en kleuren.

Mogelijke gevolgen van dyslexie:

- moeite met talige vakken;
- moeite met vakken waarbij veel gelezen moet worden (denk ook aan rekenen, waarbij de opdracht veel leeswerk bevat);
- emotionele problemen;
- gedragsproblemen.

HOOFDSTUK 4: DE DOORGAANDE LIJN

Kenmerken van dyslexie per groep:

1. Groep 1 en 2:
 - algeheel zwak taalniveau;
 - versjes slecht onthouden, moeite met rijmen, liedjes, kleuren en klanken.
 - moeite met aanleren van willekeurige afspraken (bv leg de appel *op* de tafel);
 - moeite met het snel benoemen.
2. Vanaf groep 3:
 - lang spellend of radend lezen (dit moet eind groep 3 weg zijn);
 - moeite met het schrijven van stokletters (de stokken worden niet gemaakt);
 - veel fouten in dictees;
 - moeite met het onthouden van gesproken informatie;
 - moeite met ritme, intonatie en klemtoon;
 - moeite met plannen/structuur aanbrengen in een week/ordening/tijdsplanning/tijdsbesef;
 - onleesbaar handschrift (m.n. krassen/strepen) bij snelheid.

N.b. Als deze kenmerken aanwezig zijn wil het nog niet zeggen dat er sprake is van dyslexie. En: als er geen kenmerken aanwezig zijn is een diagnose dyslexie niet uitgesloten.

De doorgaande lijn:

- is er sprake van een vertraagde spraaktaalontwikkeling? (screening bij 5-jarigen: logopedie);
- hanteren van screeningslijst voor leerlingen met vermoedens van dyslexie al vanaf IKC.
- hanteren van een maatschrift bij elke methode;
- signaleringslijst in groep 1 en 2 (observatie-items zijn bv.: het leren en onthouden van begrippen, namen van kinderen, liedjes en versjes, de dagen van de week, gevoeligheid voor rijmen en zinnen);
- aanpak leesproblemen in groep 3: extra aandacht en oefening;
- eind groep 3: niet meer radend/spellend lezen (noteren bij groepsoverdracht/overzicht naar groep 4);
- Bij voorkeur wordt er bij de overdracht een opmerking geplaatst bij de leerling of hij of zij visueel of auditief is ingesteld.

Diagnosticeren door orthopedagoog/psycholoog: vanaf groep 5 (niet voor 8 jaar) tenzij een kind extreem uitvalt (zie hoofdstuk 3). Wel extra/aangepaste begeleiding geven als er signalen zijn die zouden kunnen wijzen op dyslexie. Daarnaast kunnen ook in bovenbouw signalen zijn: het kind maakt eenvoudige zinnen (speelt op safe). Het taalgebruik is niet leeftijdsadequaat; toenemende weerstand tegen leestaken en/of toenemende faalangst en kenmerken die opvallen bij a) het hardop lezen, b) de spelling, c) het schrijven en d) taken die te maken hebben met snel benoemen en/of de belasting van het verbale korte termijn geheugen.

- protocol leesproblemen en signalering dyslexie voor alle groepen.

HOOFDSTUK 5: BEGELEIDING OP SCHOOL

Parnassys:

Alle informatie op het gebied van lezen en spellen van kinderen, die een risico hebben voor dyslexie, of bij wie dyslexie al is vastgesteld wordt verzameld in het dossier van de leerling: toetsen, observaties, groepsplannen, evaluaties, behandelingen, acceptatie, hulpmiddelen en communicatie met externe instanties. Dit gebeurt na het signaleren van een vermoedelijke lees/spellingszwakte of dyslexie. De leerkracht zorgt ervoor dat deze informatie bij de IB-er komt middels groepsbespreking.

De begeleiding gebeurt in de groep door de leerkracht. Zo mogelijk wordt dit aangevuld met RT in/buiten de groep.

Van leerlingen die niet opvallen in de signalering kan niet wordt gezegd dat ze geen dyslexie kunnen hebben. Lichte dyslexie (DSM 5) wordt als volgt omschreven: enige moeilijkheden met leervaardigheden op 1 of meer leerdomeinen maar zo licht dat de betrokkene deze kan compenseren of goed kan functioneren met de nodige aanpassingen of ondersteuning.

Begeleiding door de leerkracht:

De eerstverantwoordelijke is en blijft de groepsleerkracht van de leerling. De extra hulp begint altijd in de groep. Een goed klassenmanagement is essentieel! Het directe instructiemodel biedt ruimte voor interventiemomenten voor leerlingen (instructietafel!). Dyslectische leerlingen hebben baat bij duidelijke, expliciete instructie, waarbij denkstappen hardop voorgedaan (modelling) en na wordt gegaan of de leerlingen de stappen begrijpen. Begeleiding bij oefenen is nodig (gebruik maken van geheugensteuntje). Vooral bij het aanleren en onthouden van spellingregels is dat zeer effectief. Gebruik spellingregels in plaats van herhaald overschrijven. Biedt spellingregels eerst geïsoleerd aan. (isoleren, discrimineren en integreren).

Het kind heeft ook een leerkracht nodig die aan hem/haar uitlegt waarom hij/zij moeite heeft met bepaalde taken zodat er een beter inzicht ontstaat in zijn/haar eigen leerproces. De dyslectische leerling krijgt meer oefentijd voor lezen en spellen. De oefeningen zijn taakgericht en sluiten nauw aan bij de methoden.

De begeleiding gebeurt in de groep. Zo mogelijk wordt dit aangevuld met RT in/buiten de groep.

Werkvermindering kan ook zinnig zijn, zeker voor een kind dat snel van begrip is. Denk aan minder sommen bij het rekenen: het gaat om het inzicht en niet om de hoeveelheid.

De leerkrachten werken volgens de uitgangspunten van de volgende methoden:

- Voorbereidend lezen in groep 1 en 2
 - De leerkrachten werken volgens de ontwikkelingslijnen van KIJK. Zij gebruiken daarbij de nieuwste methode van Schatkist.
- Leren lezen en spellen in groep 3
 - Lezen: Lijn 3
 - Spelleng: Lijn 3
- Leren lezen en spellen in groep 4 t/m 8
 - Taal en spelling: methode van Taalactief;
 - Technisch lezen: Station Zuid
 - Begrijpend lezen: Lezen in beeld en Nieuwsbegrip

Materialen:

- prisma leesliniaal (dekt deel van de zin af. Dyslectische kinderen zien de zin in één woord);
- grote leesletters;
- computer;
- audioapparatuur;

De leerkracht en dyslexie in de groep:

- begeleiding
 - training klankbewustzijn;
 - oefenen snelheid (pas op voor teveel nadruk op snelheid: faalangst);
 - aanleren leer- en lees strategieën.
 - leren gebruik te maken van hulpmiddelen;
 - mondelinge overhoringen;
 - de leerkracht biedt de leerling de mogelijkheden om bijvoorbeeld een laptop, Ipad of computer te gebruiken;
 - voorkom faalervaringen door nauw aan te sluiten bij wat een kind kan;
- de leerkracht biedt compensaties en dispensaties aan (zie ook bijlage 2) in de vorm van:
 - coöperatief leren (samen met een andere leerling);
 - de teksten voorlezen;
 - pre-teaching (eerder voorbereiden van teksten);
 - meer tijd bij toetsafname;
 - meer mondeling, minder schriftwerk;
 - aangepaste normering bij dictiee;
 - geen spellingsfouten aanrekenen als dit niet het onderwerp van toetsing is.
 - afhankelijk wat past bij een kind: aanbieden van boeken met een lager technisch leesniveau, wel aansluitend op de belevingswereld van de leerling, of: aansluiten bij wat een kind wil en dat mag 2 niveaus hoger zijn;
 - optimaliseren van remediërende activiteiten (inzet ouders-school, etc.);
 - blijven werken aan acceptatie door vergroten van kennis, etc.;
 - de leerling werkt met aangepaste normering AVI;
 - de leerling kan werken met een vergroot lettertype;
 - de leerling mag vaker gebruik maken van computerprogramma's. Software wordt aangeschaft in overleg met ouders.

Tips voor leerkrachten:

- aandacht geven aan alles wat goed gaat;
- letten op kwaliteit in plaats van op kwantiteit;
- duidelijk praten, duidelijk schrijven op het bord;
- taalwerk niet door het kind zelf laten corrigeren;
- niet met een rode pen corrigeren. Zet krullen voor elk goed woord (zo kun je ook zelf de fouten tellen maar vallen alleen de goede dingen op voor het kind);
- dictees meegeven naar huis;
- herhaalde fouten maar één keer rekenen;
- fout geschreven woorden niet meerekenen bij zaakvakken;
- niet onvoorbereid een voorleesbeurt geven;
- de leerling laten samenwerken met een goede lezer;
- werkstukken mondeling laten toelichten;
- extra gebruik plaatjes toestaan;
- mogelijkheden onderzoeken voor gebruik hulpmiddelen (www.lexima.nl).

HOOFDSTUK 6: DE ROL VAN DE OUDERS/VERZORGERS

Ouders kunnen een belangrijke ondersteunende en/of stimulerende rol spelen in de begeleiding, wanneer hun kind moeite heeft met lezen, spellen en/of stellen.

Deze ondersteuning bestaat uit:

- helpen accepteren van de lees-en/of spellingproblemen wanneer er sprake is van dyslexie;
- op een ontspannen manier extra lezen met hun kind; (www.makkelijklezenplein.nl)
- bij dyslexie het kind helpen met het huiswerk, met gebruikmaking van de hulpmiddelen die er zijn voor dyslectici;
- op een ontspannen en motiverende manier extra oefenen met het kind.

Bij alle extra inspanningen die de ouders thuis leveren, is nauw overleg met de leerkracht, de remedial teacher en intern begeleider van essentieel belang. Afspraken, die met de ouders gemaakt worden, staan op papier, zodat met de evaluatie van de begeleiding op school, ook de extra inspanning thuis geëvalueerd kan worden. Hieronder valt ook het aanschaffen van software (zie bijlage 1: tips voor ouders).

HOOFDSTUK 7: DYSLEXIE EN BEHANDELING IN HET BASISZORGPAKKET

1. *Om voor onderzoek/behandeling in aanmerking te komen moet voldaan zijn aan een aantal voorwaarden:*

Bij de toetsing van de leerlingdossiers dyslexie worden de volgende 3 criteria gehanteerd:

- Achterstand: de leerling heeft op drie achtereenvolgende hoofdmetingen E of V-(min) scores op de technische leesvaardigheidstoets (DMT) behaald, of de leerling heeft op drie achtereenvolgende hoofdmetingen D of V scores op de technische leesvaardigheidstoets (DMT) **én** E of V-(min) scores op de spellingvaardigheidstoets behaald (Cito-Spelling).
- Hardnekkigheid: de lees- en spellingproblemen blijven bestaan, ondanks intensieve begeleiding op school. In de begeleiding is gebruik gemaakt van effectieve interventies op zorgniveau 2 en 3 (zoals vermeld in de Protocollen Leesproblemen en Dyslexie of de website van het Nederlands Instituut voor Dyslexie). De inhoud, voortgang en evaluatie van de hulp is vastgelegd in handelingsplannen.
- Comorbiditeit: er is bij de leerling geen sprake van bijkomende problematiek (zoals ADHD of autisme) die de boventoon voert.
- Het gaat om kinderen met een IQ groter of gelijk aan 85;
- Er is minimaal 1 jaar intensief met het kind gewerkt;

De richtlijn om in aanmerking te komen voor behandeling houdt in dat een leerling naast 2 keer drie maanden begeleiding op zorgniveau 2, 2 keer drie maanden begeleiding op zorgniveau 3 moet hebben gehad.

Omdat de gemeente Ede, net als de andere gemeenten in de regio Foodvalley, de landelijke richtlijnen op het gebied van vergoede dyslexiezorg volgt, is vanaf 1 augustus 2018 de richtlijn hardnekkigheid aangescherpt.

2. Normatieve richtlijnen voor een plan:

- De beginsituatie is aangegeven (nulmeting)
 - Welke toets is afgenomen en wat was het resultaat (score, niveau)?
 - Waar laat de leerling uitval zien? (foutenanalyse, mag ook los beschikbaar zijn).
- Er zijn SMART-O-doelen opgesteld voor deze individuele leerling
 - De doelen zijn specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch, tijdsgebonden en onderwijsbaar.
 - Wat wil je verbeteren? (bijv. uitbreiden letterkennis, fonologische vaardigheden, verbeteren leesaccuratesse, verhogen leestempo, beheersen regel open en gesloten lettergreep).
 - Er wordt aangegeven wanneer er met welke toets(en) wordt geëvalueerd.

- Er is beschreven hoe de hulp wordt georganiseerd
 - Wie geeft de begeleiding? (leerkracht, IB, RT, leesspecialist, onderwijsassistent onder begeleiding van leerkracht, IB, RT of leesspecialist)
 - Op welke momenten en hoe lang? In welke periode/aantal weken wordt de hulp geboden?
 - Hoe groot is de groep leerlingen die tegelijkertijd begeleiding krijgt?
 - In welke ruimte? (In of buiten de klas? Op de gang, in RT-ruimte etc.)
- Hoe wil je het doel bereiken? Welke materialen en methodes worden op welke manier gebruikt?
- Evaluatie
 - Welke toets is afgenomen?
 - Wat is het resultaat?
 - Zijn de doelen bereikt?
 - Vervolg?

3. *Diagnostisch proces*

Verwijzing/aanmelding, het rapport bestaat uit:

- parnassys gegevens;
- beschrijving en signalering lees- en/of spellingprobleem;
- duur, inhoud en resultaten extra begeleiding op school;
- vaststellen stagnatie;
- rapportage door Intern Begeleider.

4. *Anamnese d.m.v. intake gesprek:*

- bespreking schoolanamneserapport;
- co-morbiditeit, leeromgeving en gezin;
- inventarisatie lees- en/of spelling- en andere problemen;
- alternatieve oorzaken;
- motivatie kind/ouders.

5. *Procedure:*

- school maakt het dossier
- ouders vragen bij ziektekostenverzekeraar of diagnostiek en behandeling van dyslexie vergoed kunnen worden;
- ouders melden aan bij opdidakt (of een andere schooladviesdienst); GZ psycholoog/NVO generalist controleert het dossier;
- de Intern Begeleider houdt de coördinatie;
- onderzoek en behandeling gebeuren in principe door dezelfde instantie.

PROTOCOL STAPPENSHEMA PER GROEP

Het protocol 'leesproblemen en dyslexie' ligt in de IB-kamer en kan gebruikt worden als naslagwerk voor de werkwijze per groep. Hierna volgt het uitgewerkte stappenschema per groep.

Doorgaande lijn van IKC naar basisschool

We hanteren een signaleringslijst voor mogelijke risico leerlingen met betrekking tot dyslexie.

Hierin houden we bij welke leerlingen vanuit de aanmelding van ouders, observaties binnen IKC en overdracht IKC mogelijk dyslexie kunnen hebben.

PROTOCOL groep 1 en 2

In de kleutergroepen observeren en signaleren we alleen. Dit doen we door middel van KIIJK. Na het signaleren volgt er actie door extra taalonderwijs in de kleine kring of individueel aan te bieden. Dit kan variëren van woordenschatontwikkeling tot een gestructureerde voorschotbenadering. Op deze manier houden we alle mogelijkheden open. Als een leerling wordt aangemeld wordt aan ouders gevraagd of er in de familie sprake is van taalproblemen of dyslexie. Ook kan de leerkracht informatie inwinnen bij de logopediste, de schoolarts of andere deskundigen zoals Partou/IKC.

Alles wat in de kleuterperiode gesignaleerd wordt kan bijdragen tot een tijdige onderkenning en aanpak van taalproblematiek. De risicoleerlingen worden na signaleren in de STER-groep geplaatst.

Stappen	Moment in tijd	Actie door leerkracht, IB en RT
Nieuwe leerlingen in groep 1		
Stap 0	Aanmelding leerling	Bij bijzonderheden korte aantekening in Parnassys
Stap 1	Binnengekomen 4 jarige	<u>1. Nagaan of er sprake is van dyslexie in de familie.</u> - Signaleringslijst voor ouders in Parnassys hangen bij bijzonderheden. <u>2. Bij bijzonderheden:</u> - Checklist signalen vroegonderkenning dyslexie uitdelen aan ouders (Leerkracht) <u>3.Overdracht PSZ en KDV.</u> KIIJK invullen en in Parnassys hangen. Overdracht KDV/PSZ middels overdrachtsformulier, deze wordt in Parnassys gehangen. Bij bijzonderheden notitie vermoeden dyslexie in Parnassys. <u>4.1^e KIIJK-lijstgesprek</u> Na 6 – 8 weken vullen de ouders en leerkracht ieder een KIIKlijst in en deze bespreken deze met elkaar.
Stap 2	Januari groep 1	<u>1.KIIJK registratie invullen.</u> Bij achterstand meer dan een half jaar <u>2. Checklist signalen vroegonderkenning invullen</u> De checklist signalen vroegonderkenning dyslexie invullen. En bij vermoeden opnemen op instructietafelformulier. <u>3.Opvallende leerlingen doorgeven aan dyslexiewerkgroep.</u>

Stap 3	Juni groep 1	1. Bij bijzonderheden notitie maken.
Leerlingen groep 2		
Stap 1	September groep 2	<u>1. Checklist signalen vroegonderkenning aanvullen</u> De checklist signalen vroegonderkenning dyslexie invullen. En bij vermoeden opnemen op instructietafel formulier.
Stap 2	Januari groep 2	<u>1. Invullen KIIJK</u> KIIJK! Observaties verwerken in digitale registratiesysteem. <u>2. Checklist signalen vroegonderkenning uit KIIJK aanvullen en invullen.</u> <u>3. kleurentoets afnemen</u> Bij leerlingen met vermoeden van dyslexie. <u>Actie:</u> - Bij bijzonderheden of achterstand van 4 mnd of meer op de volgende onderdelen; 0 beginnende geletterdheid 0 letterkennis/ aandacht fonemisch bewustzijn 0 onthouden van namen 0 mondelinge taalontwikkeling 0 auditieve waarneming (rijmen) 0 visuele waarneming (kleuren) Er wordt een HP geschreven. Met beschrijving van de volgende onderdelen. - BOUW wordt minimaal 4 x in de week ingezet en geregistreerd op instructietafel formulier. (2 keer op school en 2 keer thuis) - Leerling wordt in de groep 'specifieke onderwijsbehoeften' geplaatst. - Leerling melden aan dyslexiewerkgroep. - De risicoleerlingen krijgen de uitgebreide dyslexiebrief voor kleuters mee naar huis. (bijlage protocol)

Stap 3	Januari- juni groep 2	Na voorjaarsvakantie en meivakantie wordt er een nieuw instructietafelformulier opgesteld en het HP bijgesteld. Leerlingen met vermoeden van dyslexie blijven deze periode in de groep 'specifieke onderwijsbehoeften'.
Stap 4	April groep 2	Afnemen auditieve toets (Wille) Kleurentoets afnemen (alle leerlingen) <u>NIEUWE RISICOLEERLINGEN.</u> Er wordt een HP geschreven. Met beschrijving van de volgende onderdelen. - In overleg met dyslexiecommissie wordt er gekeken of er gestart wordt met BOUW - Leerling wordt in de groep 'specifieke onderwijsbehoeften' geplaatst. - Leerling melden aan dyslexiewerkgroep. - De risicoleerlingen krijgen de uitgebreide dyslexiebrief voor kleuters mee naar huis. (bijlage protocol)
Stap 5	Juni groep 2	<u>1.Invullen KIJK</u> KIJK! Observaties verwerken in digitale registratiesysteem. <u>2.Checklist signalen vroegonderkenning uit KIJK aanvullen en invullen.</u> <u>Actie:</u> -Bij bijzonderheden of achterstand van 4 mnd of meer op de volgende onderdelen; 0 beginnende geletterdheid 0 letterkennis/ aandacht fonemisch bewustzijn 0 onthouden van namen 0 mondelinge taalontwikkeling 0 auditieve waarneming (rijmen) 0 visuele waarneming (kleuren) - Leerling wordt in de groep 'specifieke onderwijsbehoeften' geplaatst voor START groep 3.
Stap 6	Juni groep 2	Overdracht naar volgende groep. Risicoleerlingen krijgen extra aandacht tijdens de groepsbespreking/overdracht en worden in de groep voor leerlingen met 'specifieke onderwijsbehoeften' geplaatst.

Risicofactoren bij leerlingen in de groepen 1 en 2

- Zwakke mondelinge taalvaardigheid
- Taalontwikkelingsproblemen
- Problemen met het verstaan van/luisteren naar gesproken boodschappen, al dan niet veroorzaakt door gehoorproblemen
- Het door elkaar halen van woorden die qua spraak op elkaar lijken
- Moeite hebben met verbale opdrachten
- Veel uitspraakfouten
- Moeite met nazeggen van lange en nonsenswoorden
- Moeite met het onthouden en snel benoemen van namen van kinderen, kleurennamen, cijfers en eenvoudige objecten
- Moeite met het onthouden van liedjes
- Moeite met rijmen;

PROTOCOL groep 3

In groep 3 stellen we eerst de beginsituatie vast op basis van dossieranalyse.

Tevens hebben we een beeld van alle leerlingen naar aanleiding van de groepsoverdracht.

De resultaten van de auditieve toets worden geanalyseerd.

KIJK lijsten en de signaleringslijsten worden bekeken.

Komt er dyslexie voor in de familie, dan wordt de leesontwikkeling zeer nauwlettend gevolgd, zodat er snel ingegrepen kan worden.

Kinderen met vermoedelijk dyslexie, of die moeite hebben met het automatiseren van de letters, rijmpjes en kleuren starten in groep 2 met het interventieprogramma BOUW! welke door wordt gezet in groep 3.

We geven de leerlingen begin groep 3 de tijd om aan het leesonderwijs van groep 3 te wennen.

Stappen	Moment in de tijd (zie ook het jaarlijkse toetsrooster)	Actie door leerkracht, IB en RT
Stap 1	aanvang schooljaar tot eind oktober	Interventieperiode 1 - Leerkracht werkt met de methode Lijn 3. - Thema 1 en 2 komen aan de orde. - Leerlingen die werken met het programma BOUW! worden 2x per week (20 minuten) op school door een tutor begeleid. Ouders wordt gevraagd minimaal 1x per week 20 minuten thuis met het programma te werken.
Stap 2	oktober/november	Meetmoment 1 - Afname mondelinge thematoetsen na elk thema van Lijn 3. - Half november (na thema 3) afname Herfstsignalering Lijn 3. - Lees- en schrijfvaardigheden toetsen van alle leerlingen - Plan opstellen voor leerlingen met vermoedens van dyslexie.
Stap 3	november tot januari	Interventieperiode 2 - Leerkracht werkt met de methode Lijn 3. Thema 3,4,5 en 6 komen aan de orde. - Richten op volledige letterkennis en decodeersnelheid. - Extra instructie en begeleiding van de leerkracht voor de kinderen in de ster groep en voor

		leerlingen met speciale onderwijsbehoeften. Minimaal 4x per week en opnemen in instructietafelformulier. - 1x Per week wordt er met een maatje gelezen uit groep 6. - Leerlingen die werken met het programma BOUW! worden 2x per week (20 minuten) op school door een tutor begeleid. Ouders wordt gevraagd minimaal 1x per week 20 minuten thuis met het programma te werken.
Stap 4	januari-februari	Meetmoment 2 - Afname mondelinge thematoetsen toetsen na elk thema van Lijn 3. - Begin februari (na thema 6) afname wintersignalering Lijn 3. (afname fonemendictee en grafemenkaart) - Cito Spelling (M3) - Begrijpend luisteren M3 - AVI - DMT kaarten 1A en 2A (3A voor zonleerlingen) - Plan opstellen voor leerlingen met vermoedens van dyslexie.
Stap 5	April	Meetmoment 3 - Afname mondelingen thema toetsen na elk thema van Lijn 3. - Afname lentesignalering (na thema 8) - Afname DMT leeskaart 1B en 2B en een spellingtoets. (zwakke lezers) - Leerlingen die nog AVI Start lezen opnieuw AVI afnemen.
Stap 6	februari-juni	Interventieperiode 3 - Leerkracht werkt met de methode Lijn 3. - Thema 7 t/m 12 komen aan de orde. - Automatisering van het leesproces - Extra instructie en begeleiding van de leerkracht voor de kinderen in de ster groep en voor leerlingen met speciale onderwijsbehoeften. Minimaal 4x per week en opnemen in

		instructietafel formulier. - 1x Per week wordt er met een maatje gelezen uit groep 6. - Leerlingen die werken met het programma BOUW! worden 2x per week (20 minuten) op school door een tutor begeleid. Ouders wordt gevraagd minimaal 1x per week 20 minuten thuis met het programma te werken.
Stap 7	Mei/juni	Meetmoment 4 - Afname mondelinge thema toetsen na elk thema van Lijn 3. - Afname Eindsignalering (na thema 11) - Afname DMT-kaarten 1B, 2B, 3B - Afname LOVS woordenschattoets - Cito spelling E3 - Leerlingen worden op AVI-niveau getoetst - Advies en begeleiding gegeven in groep 3 formuleren en bespreken met de leerkracht van groep 4. - Plan opstellen voor leerlingen met vermoedens van dyslexie.

Na interventieperiode 1: november (na de herfstsignalering)

Welke leerlingen komen hiervoor in aanmerking?

- leerlingen die in de eerste weken uitval/achterstand laten zien;
- leerlingen die twijfelachtig of onvoldoende scores bij de mondelinge thema toetsen;
- leerlingen die twijfelachtig of onvoldoende scores bij de Herfstsignalering;
- leerlingen die als aandachtsleerlingen zijn binnengekomen vanuit groep 2.
- Leerlingen die werken met het programma BOUW!

Doel: letterkennis van de aangeboden letters en correct hakken en plakken.

Met betrekking tot de groepsaanpak/leerkracht:

- extra instructie in de klas door leerkracht;
- minder effectieve werkvormen (werkbladen) laten vervallen voor zorgleerlingen;
- directe instructie is essentieel!

Deze leerlingen hebben nodig:

- korte hoogfrequente instructie met veel herhaling.
- letterkennis: elke dag letterkaartjes flitsen aan instructietafel met leerkracht.
- auditieve analyse / synthese: spelletje Drietal en oefenen met rijtjesboeken Lijn 3.

Interventieperiode 2: januari t/m maart (na de wintersignalering)

Welke leerlingen komen hiervoor in aanmerking?

- alle leerlingen die twijfelachtig of onvoldoende scores bij de wintersignalering;
- alle leerlingen met een lage C- een D- of een E- score CITO spelling ;
- alle leerlingen die twijfelachtig of onvoldoende scores bij de mondelinge thema toetsen;
- leerlingen met een lage C score op taal die op alle andere onderdelen een A scoren.
- Leerlingen die werken met het programma BOUW!

Doel: komen tot volledige letterkennis en verhoging van de decodeersnelheid.

Met betrekking tot groepsaanpak/leerkracht:

- verlengde instructie in de klas door leerkracht;
- minder effectieve werkvormen laten vervallen voor zorgleerlingen en extra oefening aan de instructietafel;
- directe instructie is essentieel!
- deze leerlingen hebben nodig: Korte hoogfrequente instructie met veel herhaling.

Letterkennis:

- elke dag letterkaartjes flitsen;
- in tweetallen zo snel mogelijk flitsen.

Decodeersnelheid:

- woordbeeldherkenning;
- lezen van wisselrijtjes in de rijtjesboeken.
- flitsen van woorden;
- koorlezen;
- Drietal en Viertal.

Interventieperiode 3: maart tot einde schooljaar (na lentesignalering)

Welke leerlingen komen hiervoor in aanmerking:

- alle leerlingen die twijfelachtig of onvoldoende scores bij de lentesignalering;
- alle leerlingen die nog geen AVI- niveau bereikt hebben in maart/april;
- alle leerlingen die nog geen AVI M3 bereikt hebben in mei;
- alle leerlingen die twijfelachtig of onvoldoende scores bij de mondelinge thema toetsen.
- Leerlingen die werken met het programma BOUW!

Doel: Alle leerlingen minimaal AVI E3 bereiken einde schooljaar.

Met betrekking tot de groepsaanpak/leerkracht:

- verlengde instructie in de klas door leerkracht;
- minder effectieve werkvormen laten vervallen voor probleemleerlingen;
- directe instructie is essentieel!
- deze leerlingen hebben nodig: Korte hoogfrequentie instructie met veel herhaling.

Letterkennis:

Nog niet geautomatiseerde klank- tekenkoppelingen oefenen in verhaalcontexten.

Lezen:

- klassikale leeslessen met de leerlingen voorbereiden;
- lesaanpak: Voorlezen door de leerkracht samen lezen/alleen lezen;
- Lezen uit rijtjesboeken thuis en op school;
- of: voorlezen, na laten lezen (enkele zinnen per keer).

PROTOCOL groep 4

In groep 4 stellen we eerst de beginsituatie van alle leerlingen vast op basis van groepsoverdracht.

De spellingregels die aangeboden zijn in groep 3 moeten bekend zijn bij de leerkracht. Als er vermoeden is van dyslexie overleggen we met ouders en eventueel met externe deskundigen. Vervolgens wordt het zorgtraject doorlopen. Voor zwakke lezers en spellers wordt er gestart of verder gegaan met de begeleiding.

Leerlingen die hebben gewerkt met het programma BOUW en deze nog niet doorlopen hebben volgen dit programma verder in groep 4. Als vervolg hierop kunnen zij werken met het programma Letterstad.

Stappen	Moment in de tijd (zie ook het jaarlijkse toetsrooster)	Actie door leerkracht, IB en RT
Stap 1	aanvang schooljaar tot eind oktober	Interventieperiode 1 - Leerkracht werkt met de methode Station Zuid voor voortgezet technisch lezen. Frequentie: minimaal 4x keer per week - Leerlingen die werken met het programma BOUW! worden 2x per week (20 minuten) op school door een tutor begeleid. Ouders wordt gevraagd minimaal 1x per week 20 minuten thuis met het programma te werken. Leerlingen die werken met Letterstad kunnen dit programma zelfstandig doorlopen. - Extra instructie en begeleiding van de leerkracht voor de kinderen in de ster groep en voor leerlingen met speciale onderwijsbehoeften. Minimaal 4x per week en opnemen in instructietafel formulier. - Dyslectische leerlingen en kinderen met vermoedens van dyslexie oefenen de spellingwoorden middels het zoeken en opschrijven van categorie woorden.
Stap 2	oktober	Meetmoment 1 - Afname DMT 1A, 2A en 3A zwakke lezers (kinderen uit de ster groep en leerlingen met speciale onderwijsbehoeften). - Plan opstellen voor leerlingen met vermoedens van dyslexie.

Stap 3	november tot januari	Interventieperiode 2 - Leerkracht werkt met de methode Station Zuid voor voortgezet technisch lezen. Frequentie: minimaal 4x keer per week - Kopie leesteksten Station Zuid en roetsjboek mee naar huis geven. Frequentie: 5 keer per week ongeveer 10 minuten lezen. Ouders krijgen hier instructie over. - Extra instructie en begeleiding van de leerkracht voor de kinderen in de ster groep en voor leerlingen met speciale onderwijsbehoeften. Minimaal 4x per week en opnemen in instructietafelformulier. - Leerlingen die werken met het programma BOUW! worden 2x per week (20 minuten) op school door een tutor begeleid. Ouders wordt gevraagd minimaal 1x per week 20 minuten thuis met het programma te werken. Leerlingen die werken met Letterstad kunnen dit programma zelfstandig doorlopen. - 1x Per week wordt er met een maatje uit groep 7 of eigen klas gelezen.
Stap 4	januari-februari	Meetmoment 2 - Afname AVI - Afname CITO spelling M4 - Begrijpend Luisteren M4 - Afname DMT kaart 1A, 2A en 3A - Plan opstellen voor leerlingen met vermoedens van dyslexie. En tussenevaluatie voor leerlingen met een plan.
Stap 5	februari-juni	Interventieperiode 3 - Leerkracht werkt met de methode Station Zuid voor voortgezet technisch lezen tot april. Frequentie: minimaal 4x keer per week - Extra instructie en begeleiding van de leerkracht voor de kinderen in de ster groep en voor leerlingen met speciale onderwijsbehoeften. Minimaal 4x per week en opnemen in instructietafelformulier. - Leerlingen die werken met het programma BOUW! worden 2x per week (20 minuten) op school door een tutor begeleid. Ouders wordt gevraagd minimaal 1x per week 20 minuten thuis met het programma te werken. Leerlingen die werken met Letterstad kunnen dit programma zelfstandig

		doorlopen. - 1x Per week wordt er met een maatje uit groep 7 of eigen klas gelezen.
Stap 6	Mei/juni	Meetmoment 4 - Afname DMT kaart 1B, 2B, 3B - Afname AVI - Afname CITO spelling E4 - Advies en begeleiding gegeven in groep 4 formuleren en bespreken met de leerkracht van groep 5. - Plan opstellen voor leerlingen met vermoedens van dyslexie. Maken van een eindevaluatie.

Interventies lezen en spelling groep 4

Welke leerlingen komen hiervoor in aanmerking?

- kinderen die een D, E of een lage C-score haalden op de DMT;
- kinderen die AVI M3 of lager behaalden aan het einde van groep 3.

Interventies spelling

We onderscheiden twee groepen:

- 1) de groep die genoeg heeft aan de methode;
- 2) de groep met meer basale problemen.

Groep 1

Groep 1 zijn de kinderen met een lage C score. We moeten bij deze leerlingen gaan kijken waar het probleem precies zit. De volgende punten komen aan de orde:

- de hoeveelheid leerstof beperken;
- manier van aanpak (visueel oefenen en daarna auditief toetsen) hierbij kun je auditief oefenen oppakken
- het kind maakt slordige fouten: hierbij kun je standaard direct na afname van het dictee het blaadje teruggeven en het kind het opnieuw laten nakijken: dyslecten zien vaak hun eigen fouten niet, en bovendien worden ze zo geconfronteerd met de fouten (faalangst). Soms lijken fouten door slordigheid ontstaan maar dat hoeft niet zo te zijn;
- thuis oefenen met herhalen van categorie woorden en het zoeken en opschrijven van deze woorden uit teksten.

Groep 2

Groep 2 zijn de leerlingen die de leerstof van groep 4 niet beheersen (D en E scores).

De volgende punten komen aan de orde:

- hieraan moet kind specifiek gewerkt worden m.b.v. een handelingsplan;
- de hoeveelheid leerstof beperken;
- de aangeboden spellingsregels dienen met vaste frequentie herhaald te worden (m.b.v. Spelling in de lift): laat kinderen de spellingregel leren en niet alleen de woorden;
- er dient aandacht te zijn voor auditieve oefening, maar daarnaast ook voor visuele woordbeeldtraining.
- Inzet programma BOUW! 2x per week (20 minuten) op school door een tutor. Ouders wordt gevraagd minimaal 1x per week 20 minuten thuis met het programma te werken. Leerlingen die werken met Letterstad kunnen dit programma zelfstandig doorlopen.

Met betrekking tot de groepsaanpak/leerkracht:

Welke leerlingen komen hiervoor in aanmerking?

- kinderen die een D en E (of een lage C) score haalde op de DMT;
- kinderen die AVI M3 of lager behaalden aan het einde van groep 3.

Interventies lezen

De interventie methodes lezen bestaan uit:

- methode Station Zuid
- leerkracht werkt met de methode Station Zuid. Periode: Het hele jaar door. Frequentie: Minimaal 4x keer per week, streven naar 5 keer per week;
- Maatjes lezen. Leerlingen lezen onder begeleiding van leerlingen uit groep 7. Periode: Het hele jaar door. Frequentie: 1x keer per week;
- Inzet programma BOUW! 2x per week (20 minuten) op school door een tutor. Ouders wordt gevraagd minimaal 1x per week 20 minuten thuis met het programma te werken. Leerlingen die werken met Letterstad kunnen dit programma zelfstandig doorlopen.
- Leerlingen krijgen een pakketje met leesbladen mee naar huis. Dit zijn leesteksten en bladen uit de roetsjboeken van Station Zuid. Ouders krijgen instructie m.b.t. het oefenen.
Periode: Het hele jaar door Frequentie: 5 keer per week ongeveer 10 minuten.

Specifieke kenmerken voor groep 4:

- leerlingen die letters en cijfers bijna consequent omdraaien;
- groot verschil tussen AVI niveaus.
- onnauwkeurigheid van het overschrijven bij lessen taal/spelling. Dit kan een stukje werkhouding zijn, maar bij spellingzwakke kinderen blijft het zeer hardnekkig;
- spellingregels worden een korte periode onthouden, maar na een poosje sluipen de fouten er weer in (bijv. ngk i.p.v. nk);
- automatiseren bij rekenen, bijvoorbeeld bij tempotoetsen en sommendictees;
- de wijze waarop er gelezen wordt. Zie ook hierboven.

PROTOCOL groep 5

In groep 5 stellen we de beginsituatie van alle leerlingen vast op basis van groepsoverdracht.

Ook door afname van het instapdictee groep 5 wordt duidelijk welke leerlingen de spellingregels van groep 4 nog niet beheersen.

De spellingregels die aangeboden zijn in groep 4 moeten bekend zijn bij de leerkracht.

Als er vermoeden is van dyslexie overleggen we met ouders en eventueel met externe deskundigen. Vervolgens wordt het zorgtraject doorlopen.

Voor zwakke lezers en spellers wordt er gestart of verder gegaan met de begeleiding.

Leerlingen die hebben gewerkt met het programma BOUW! kunnen als vervolg hierop werken met het programma Letterstad.

Leerlingen die de dyslexiebehandeling hebben doorlopen werken met het programma Dexlex.

Stappen	Moment in de tijd (zie ook het jaarlijkse toetsrooster)	Actie door leerkracht, IB en RT
Stap 1	aanvang schooljaar tot eind oktober	Interventieperiode 1 - Leerkracht werkt met de methode Station Zuid voor voortgezet technisch lezen. Frequentie: minimaal 4 keer per week. - Extra instructie en begeleiding van de leerkracht voor de kinderen in de ster groep en voor leerlingen met speciale onderwijsbehoeften. Minimaal 3x per week en opnemen in instructietafelformulier. - Dyslectische leerlingen en kinderen met vermoedens van dyslexie oefenen de spellingwoorden middels BLOON - Inzet van Letterstad 2x per week zelfstandig op school. 1x per week thuis.
Stap 2	oktober	Meetmoment 1 - Afname DMT 1A 2A 3A (kinderen uit de ster groep en leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften) - Plan opstellen voor leerlingen met vermoedens van dyslexie.
Stap 3	november tot januari	Interventieperiode 2 - Leerkracht werkt met de methode Station Zuid voor voortgezet technisch lezen. Frequentie: minimaal 4 keer per week - Leesbladen Zuidvallei, DMT map en Roetsjboek mee naar huis geven. Frequentie: 5 keer per week ongeveer 10 minuten lezen. Ouders krijgen hier

		instructie over. - Extra instructie en begeleiding van de leerkracht voor de kinderen in de ster groep en voor leerlingen met speciale onderwijsbehoeften. Minimaal 3x per week en opnemen in instructietafel formulier. - Inzet van Letterstad 2x per week zelfstandig op school. 1x per week thuis. - 1x Per week wordt er met een maatje uit groep 7 of eigen klas gelezen.
Stap 4	januari-februari	Meetmoment 2 - Afname AVI - Afname CITO spelling M5 - Afname CITO Begrijpend Lezen 3.0 M5 - Afname DMT kaart 1A (stergroep), 2A en 3A - Plan opstellen voor leerlingen met vermoedens van dyslexie. Maken tussenevaluatie van leerlingen die al een plan hebben.
Stap 5	maart	Meetmoment 3 - Alleen voor groep 3
Stap 6	februari-juni	Interventieperiode 3 - Leerkracht werkt met de methode Station Zuid voor voortgezet technisch lezen. Frequentie: minimaal 4 keer per week - Extra instructie en begeleiding van de leerkracht voor de kinderen in de ster groep en voor leerlingen met speciale onderwijsbehoeften. Minimaal 3x per week en opnemen in instructietafel formulier. - Inzet van Letterstad 2x per week zelfstandig op school. 1x per week thuis. - 1x Per week wordt er met een maatje uit groep 7 of eigen klas gelezen.
Stap 7	Mei/juni	Meetmoment 4 - Afname DMT kaart 1B (stergroep), 2B en 3B. - Afname AVI - CITO Begrijpend Lezen E5 3.0 - Afname CITO spelling E5 - Advies en begeleiding gegeven in groep 5 formuleren en bespreken met de leerkracht van groep 6. - Plan opstellen voor leerlingen met vermoedens van dyslexie. Maken van een eindevaluatie.

Interventies spelling

Welke leerlingen komen hiervoor in aanmerking?

- kinderen die een D en E (of een lage C) score haalden voor CITO spelling;

We onderscheiden twee groepen:

- 1) de groep die genoeg heeft aan de methode;
- 2) de groep met meer basale problemen.

Groep 1

Groep 1 zijn de kinderen met een lage C -score. We moeten bij deze leerlingen gaan kijken waar het probleem precies zit. De volgende punten komen aan de orde:

- de hoeveelheid leerstof beperken;
- manier van aanpak (visueel oefenen en daarna auditief toetsen) hierbij kun je auditief oefenen oppakken;
- het kind maakt slordige fouten: hierbij kun je standaard direct na afname van het dictee het blaadje teruggeven en het kind het opnieuw laten nakijken;
- thuis oefenen met BLOON (zie bijlage).

Groep 2

Groep 2 zijn de leerlingen die de leerstof van groep 4 niet beheersen. De volgende punten komen aan de orde:

- hieraan moet kind specifiek gewerkt worden m.b.v. een plan;
- de hoeveelheid leerstof beperken;
- de aangeboden spellingregels dienen met vaste frequentie herhaald te worden (m.b.v. Taal actief specifieke spellingbegeleiding);
- er dient aandacht te zijn voor auditieve oefening, maar daarnaast ook voor visuele woordbeeldtraining.
- inzet programma Letterstad (2x per week 15 minuten op school) leerlingen kunnen dit programma zelfstandig doorlopen.

Welke leerlingen komen hiervoor in aanmerking?

- kinderen die een D en E (of een lage C) score haalden op de DMT
- kinderen die M4 of lager behaalden aan het eind van groep 4

Interventies lezen

De interventie methodes lezen bestaan uit:

- methode Station Zuid; leerkracht werkt met de methode Voortgezet Technisch Lezen. Periode: Het hele jaar door. Frequentie: Minimaal 4 keer per week, streven naar 5 keer per week;
- roetsjboek Station Zuid wordt bij voorkeur 3x per week individueel (woorden en zinnen) aangeboden.
- leesbladen Zuid Vallei, DMT map en Roetsjboek. Leerlingen krijgen een pakketje met leesbladen mee naar huis. Ouders krijgen instructie m.b.t. het oefenen Periode: Het hele jaar door Frequentie: 5 keer per week ongeveer 10 minuten;
- Inzet programma Letterstad (2x per week 15 minuten op school) leerlingen kunnen dit programma zelfstandig doorlopen.
- 1x Per week wordt er met een maatje uit groep 7 of eigen klas gelezen.

Specifieke kenmerken voor groep 5:

- kinderen hebben moeite met automatiseren (bijv. tafels automatiseren);
- klokkijken levert moeilijkheden op
- kinderen keren letters en cijfers om;
- kinderen maken vreemde spellingfouten. Wanneer je denkt dat ze een bepaalde categorie geautomatiseerd hebben dan kan het een volgende spellingles zo weer mis gaan. Met andere woorden: geleerde spellingscategorieën beklijven niet;
- de wijze waarop gelezen wordt. Zie ook hierboven.

PROTOCOL groep 6

In groep 6 stellen we de beginsituatie van alle leerlingen vast op basis van groepsoverdracht.

Ook door afname van het instapdictée groep 6 wordt duidelijk welke leerlingen de spellingregels van groep 5 nog niet beheersen.

De spellingregels die aangeboden zijn in groep 5 moeten bekend zijn bij de leerkracht.

Als er vermoeden is van dyslexie overleggen we met ouders en eventueel met externe deskundigen. Vervolgens wordt het zorgtraject doorlopen.

Voor zwakke lezers en spellers wordt er gestart of verder gegaan met de begeleiding.

Stappen	Moment in de tijd (zie ook het jaarlijkse toetsrooster)	Actie door leerkracht, IB en RT
Stap 1	aanvang schooljaar tot eind oktober	Interventieperiode 1 - Leerkracht werkt met de methode Station Zuid voor voortgezet technisch lezen. - 2x Per week een nieuwe les, 1x per week een leesbevorderingsles. - Extra instructie en begeleiding van de leerkracht voor de kinderen in de ster-groep en voor leerlingen met speciale onderwijsbehoeften. Minimaal 3x per week en opnemen in instructietafelformulier. - Dyslectische leerlingen en leerlingen met vermoedens van dyslexie oefenen de spellingwoorden middels BLOON.
Stap 2	oktober	Meetmoment 1 - Afname DMT kaarten 1C 2C en 3C (kinderen uit de ster groep en leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften) - Plan opstellen voor leerlingen met vermoedens van dyslexie.
Stap 3	november tot januari	Interventieperiode 2 - Leerkracht werkt met de methode Station Zuid voor voortgezet technisch lezen. - 2x Per week een nieuwe les, 1x per week een leesbevorderingsles. - Leesbladen Zuidvallei en het Roetsjboek mee naar huis geven. Frequentie: 5 keer per week ongeveer 10 minuten lezen. Ouders krijgen hier instructie over. - Extra instructie en begeleiding van de leerkracht voor de kinderen met een individueel plan. - Minimaal 3x per week en opnemen in instructietafelformulier.

Stap 4	januari-februari	Meetmoment 2 - Afname AVI - Afname CITO spelling 3.0 M6 - Begrijpend lezen M6 3.0 - Afname DMT kaart 1A, 2A en 3A (stergroep). - Plan opstellen voor leerlingen met vermoedens van dyslexie.
Stap 5	maart	Meetmoment 3 - Alleen voor groep 3
Stap 6	februari-juni	Interventieperiode 3 - Leerkracht werkt met de methode Station Zuid voor voortgezet technisch lezen. - 2x Per week een nieuwe les, 1x per week een leesbevorderingsles. - Extra instructie en begeleiding van de leerkracht voor de kinderen met een individueel plan. - Minimaal 3x per week en opnemen in instructietafelformulier.
Stap 7	Mei/juni	Meetmoment 4 - Afname DMT kaart 1B, 2B en 3B - Afname AVI - Begrijpend lezen E6 3.0 - Afname CITO spelling E6 3.0 - Advies en begeleiding gegeven in groep 6 formuleren en bespreken met de leerkracht van groep 7. - Plan opstellen voor leerlingen met vermoedens van dyslexie.

Interventies lezen en spelling groep 6

Welke leerlingen komen hiervoor in aanmerking?

- kinderen die een D, E of lage C-score haalden op de DMT of CITO spelling;
- kinderen die M5 of lager behaalden aan het einde van groep 5.

Interventies spelling

We onderscheiden twee groepen:

- 1) de groep die genoeg heeft aan de methode;
- 2) de groep met meer basale problemen.

Groep 1

Groep 1 zijn de kinderen met een lage C-score. We moeten bij deze leerlingen gaan kijken waar het probleem precies zit. De volgende punten komen aan de orde:

- de hoeveelheid leerstof beperken;
- manier van aanpak (visueel oefenen en daarna auditief toetsen): hierbij kun je auditief oefenen oppakken;
- het kind maakt slordige fouten: hierbij kun je standaard direct na afname van het dictee het blaadje teruggeven en het kind het opnieuw laten nakijken;
- thuis oefenen met BLOON;
- spellingswoorden mee naar huis geven om te oefenen;
- streven is om de spellingwoorden minimaal een keer per week oefenen op de computer;
- laat de kinderen de regels oefenen ondersteund door woorden, en niet alleen de woorden.

Groep 2

Groep 2 zijn de leerlingen die de leerstof van groep 5 niet beheersen. De volgende punten komen aan de orde:

- hieraan moet kindspecifiek gewerkt worden (groepsoverzicht– leerlingen met individueel plan)
- de hoeveelheid leerstof beperken;
- de aangeboden spellingregels dienen met vaste frequentie herhaald te worden (m.b.v. Spelling in de lift);
- er dient aandacht te zijn voor auditieve oefening, maar daarnaast ook voor visuele woordbeeldtraining;
- spellingwoorden mee naar huis geven om te oefenen;
- spellingwoorden minimaal een keer per week oefenen op de computer.

Welke leerlingen komen hiervoor in aanmerking?

- kinderen die een D en E (of een lage C) score haalde op de DMT;
- kinderen die M5 of lager behaalden aan het einde van groep 5.

Interventies lezen

De interventie methodes lezen bestaan uit:

- methode Station Zuid: leerkracht werkt met de methode Station Zuid Periode: Het hele jaar door. Frequentie: 2x Per week een nieuwe les, 1x per week leesbevordering.
- tutor lezen. Leerlingen lezen onder begeleiding van groep 8 leerlingen en of ouders een boek op passend AVI-niveau. Periode: Het hele jaar door. Frequentie: 3 keer per week;
- leesbladen Zuid Vallei en Roetsjboek. Leerlingen krijgen een pakketje met leesbladen mee naar huis. Ouders krijgen instructie m.b.t. het oefenen Periode: Het hele jaar door Frequentie: 5 keer per week ongeveer 10 minuten;

Specifieke kenmerken voor groep 6:

- in groep 6 wordt er meer zelfstandigheid verwacht. De teksten en opdrachten van de zaakvakken moeten vaker zelfstandig gelezen/gemaakt worden. Dit kan problemen geven;
- de dicteefouten zijn vaak fouten van regels in de voorgaande jaren zoals: open- en gesloten lettergreep, bijv. bomen en bommen;
- de leerlingen zijn goed in begrijpend lezen;
- de volgende toetsen worden afgenomen om te signaleren: CITO begrijpend lezen (1x per jaar), CITO spelling (2 x per jaar), DMT, AVI;
- de leerlingen hebben moeite met automatiseren (tempotoets tafels, erbij, eraf en delen);
- als een kind midden groep 6 AVI E5 heeft.

Cito-entreetoets:

- zo nodig de tekst vergroot aanbieden (niet standaard, verschilt per leerling);
- tekst op cd-rom/lpad. (zorg dat van tevoren geoefend kan worden met de cd rom!);
- de leerling krijgt meer tijd (ter beoordeling van de leerkracht);
- de leerling werkt met koptelefoon en/of in een aparte ruimte;
- van tevoren oefenen met cito-oefentoetsen;
- teksten niet voorlezen, is praktisch niet haalbaar;
- de hele cito wordt gemaakt. Als er een leerachterstand is over de hele linie, kan de leerling een zogenaamde niveautoets maken;
- een dyslexieverklaring is noodzakelijk. Alleen met een dyslexieverklaring kan een kind verlenging van tijd, vergroting van opgaven, inzet van hulpmiddelen etc. krijgen.
- hulpmiddelen mogen gebruikt worden als het in de citotoets staat aangegeven. Er worden dus geen extra hulpmiddelen gebruik alleen bij een dyslexieverklaring;
- de leerling mag vragen stellen.

Vertel ouders dat de cito niet verplicht is! Dat geldt evenzeer voor intelligentieonderzoeken. Als school kies je voor het al dan niet deelnemen aan CITO. Voor een leerling met dyslexie heeft het CITO ook zelf aspecten opgenomen op de site zie: www.cito.nl

PROTOCOL groep 7

In groep 7 stellen we de beginsituatie van alle leerlingen vast op basis van groepsoverdracht.

Ook door afname van het instapdictée groep 7 wordt duidelijk welke leerlingen de spellingregels van groep 6 nog niet beheersen.

De spellingregels die aangeboden zijn in groep 6 moeten bekend zijn bij de leerkracht.

Als er vermoeden is van dyslexie overleggen we met ouders en eventueel met externe deskundigen. Vervolgens wordt het zorgtraject doorlopen.

Voor zwakke lezers en spellers wordt er gestart of verder gegaan met de begeleiding.

Stappen	Moment in de tijd (zie ook het jaarlijkse toetsrooster)	Actie door leerkracht, IB en RT
Stap 1	aanvang schooljaar tot eind oktober	Interventieperiode 1 - Extra instructie en begeleiding van de leerkracht voor de kinderen met een individueel plan. Minimaal 3x per week en opnemen in instructietafel formulier. - Dyslectische leerlingen en leerlingen met vermoedens van dyslexie oefenen de spellingwoorden middels BLOON.
Stap 2	oktober	Meetmoment 1 - Afname DMT kaarten 1B 2B en 3B (leerlingen met een individueel plan) - Plan opstellen voor leerlingen met vermoedens van dyslexie.
Stap 3	november tot januari	Interventieperiode 2 - Leesbladen Zuidvallei en Roetsjboek mee naar huis geven. Frequentie: 5 keer per week ongeveer 10 minuten lezen. Ouders krijgen hier instructie over. - Extra instructie en begeleiding van de leerkracht voor de kinderen met een individueel plan. Minimaal 3x per week en opnemen in instructietafel formulier.
Stap 4	januari-februari	Meetmoment 2 - Afname AVI - Afname CITO spelling M7 - Afname CITO werkwoordspelling M7 - Afname CITO begrijpend lezen M7 3.0 - Afname DMT kaart 1C, 2C en 3C (stergroep). - Risicoleerlingen afname Klepel (i.v.m. vroeg toetsing) - Plan opstellen voor leerlingen met vermoedens van dyslexie.

Stap 5	maart	Meetmoment 3 - Alleen voor groep 3
Stap 6	februari-juni	Interventieperiode 3 - Extra instructie en begeleiding van de leerkracht voor leerlingen met een individueel plan. - Minimaal 3x per week en opnemen in instructietafelformulier.
Stap 7	Mei/juni	Meetmoment 4 - Afname DMT kaart 1A, 2A en 3A - Afname AVI - Afname CITO spelling E7 - Afname CITO werkwoordspelling E7 - Afname Begrijpend lezen E7 - Advies en begeleiding gegeven in groep 7 formuleren en bespreken met de leerkracht van groep 8. - Plan opstellen voor leerlingen met vermoedens van dyslexie. - Entreetoets groep 7 gesproken versie.

Interventies lezen en spelling groep 7

De leerlingen die hiervoor in aanmerking komen zijn:

- kinderen die een D en E (of een lage C) score haalden voor CITO spelling;

Interventies spelling

We onderscheiden twee groepen:

- 1) de groep die genoeg heeft aan de methode;
- 2) de groep met meer basale problemen.

Groep 1

Groep 1 zijn de kinderen met een lage C -score. Wij gaan er in deze gevallen in principe vanuit dat de methode voldoende mogelijkheden biedt voor het inlopen van deze beperkte achterstand.

Daarnaast bestaan de volgende mogelijkheden (maar in ieder geval leerling specifiek):

- de hoeveelheid leerstof beperken of specifieker maken;
- differentiëren in de manier van aanpak (bijv. visueel, auditief);
- praktische steun bieden bijv. leerling dictee teruggeven om nog eens te laten nakijken en eventueel te verbeteren, computeruitwerking van het dictee;
- ondersteuning door RT-er;
- oefenmogelijkheden voor thuis beschikbaar stellen, bijv. BLOON.

Groep 2

Groep 2 zijn de leerlingen die de leerstof van groep 6 niet beheersen, behalve degene met de D of E score op eerder genoemde toetsen. Van deze groep wordt algemeen aangenomen dat de achterstand niet meer kan worden opgevangen door de gehanteerde methode en zullen plannen cq – trajecten worden ingezet.

Hiervoor zijn de volgende mogelijkheden (maar in ieder geval leerling specifiek):

- de hoeveelheid leerstof beperken en/of specifieker maken;
- differentiëren in de manier van aanpak (bijv. visueel, auditief);
- praktische steun bieden bijv. leerling dictee teruggeven om nog eens te laten nakijken en eventueel te verbeteren, computeruitwerking van het dictee;
- ondersteuning door RT-er;
- oefenmogelijkheden voor thuis beschikbaar stellen, bijv. BLOON;
- vaste frequentie herhaling spellingregels (m.b.v. Spelling in de lift).

Interventies lezen

Welke leerlingen komen hiervoor in aanmerking?

- kinderen die een D en E (of een lage C) score haalden op de DMT;
- kinderen die M6 of lager behaalden aan het einde van groep 7.

De interventie methodes lezen bestaan uit:

- leerkracht werkt incidenteel en individueel met deze methode;

- methode Station Zuid; leerkracht werkt met de methode Voortgezet Technisch Lezen. Periode: Het hele jaar door. Frequentie: Minimaal 2 keer per week, streven naar 3 keer per week;
- duo lezen: incidenteel gebruik;
- leesbladen Zuid Vallei, DMT map en Roetsjboek. Leerlingen krijgen een pakketje met leesbladen mee naar huis. Ouders krijgen instructie m.b.t. het oefenen. Periode: in overleg. Frequentie: in overleg;
- hiertoe zetten wij in: BAVI-lezen. Het aanbieden van taal in meerdere verschijningsvormen; gedichten, nieuwsberichten, voorleeswedstrijd, taalspelletjes etc.

Kinderen waarbij dyslexie is vastgesteld:

- hieraan moet kindspecifiek gewerkt worden (plan – leerling met specifieke onderwijsbehoeften). Er wordt dus een plan geschreven welke specifiek gericht is op de betreffende leerling. Veelal zal dit lijken op wat er gedaan wordt bij zwakke spellers/lezers;
- verder moet er per vak (Engels, topografie) specifiek worden vastgesteld wat er wordt verwacht.

Afspraken:

- leerlingen die in het bezit zijn van een dyslexieverklaring krijgen een handelingstraject waarin duidelijk staat hoe er met het betreffende kind wordt gewerkt;
- voor leerlingen die geen dyslexieverklaring hebben, maar waarbij wel sprake is van een grote achterstand op spellinggebied hanteren we regelmatig dezelfde afspraken maar bepaalde zaken zullen anders zijn (denk aan gesproken versie eindtoets) Een leerling kan hiervoor, na overleg met I.B. en ouders, in aanmerking komen.

Spelling:

- minder woorden leren (halveren). Dit wordt aangegeven op het rapport. De leerling krijgt voor de geleerde woorden de normale, standaardbeoordeling. Spellingsregels worden aangeleerd;
- het zinnendictee vervalt wanneer het structureel onvoldoende wordt gemaakt. In plaats daarvan schrijft de leerling 2 à 3 zinnen uit het dictee over;
- beoordeling bij opstel, repetities en taalopdrachten anders dan spelling: hierbij worden spelfouten niet meegewogen;
- afname van dictees die passen bij het niveau (dictees maken met de klas terwijl er een jaar achterstand is zorgt altijd voor een onvoldoende op het dictee).

Lezen:

- bij het geven van een leesbeurt eerst voor laten bereiden;
- kind wat echt niet wil geen beurt geven (dit moet een leerkracht dus wel weten en in de voorgaande jaren moet dit goed zijn geregistreerd);
- leerlingen met dyslexie moeten bij alle leesmomenten een beroep kunnen doen op een maatje (bijv. samen tekst lezen).

Een algemeen doel is dat kinderen een goed spellingsbewustzijn hebben, maar dat het emotionele welbevinden voorop staat.

Aandachtspunten voor de leerkracht:

- hoe corrigeer je;
- waar let je op;
- wanneer verbeter je taalfouten.

Is het werk niet meer leesbaar, doe daar dan iets mee. Fouten maken is in een brief naar een vriend niet erg, maar naar een instantie wel. Ook bij aardrijkskunde en geschiedenis is het minder belangrijk. Wellicht meer op de computer werken en in de toekomst een laptop. Ouders moeten op de hoogte zijn van de manier van corrigeren en de reden waarom. Zij zullen zich anders in sommige gevallen verbazen over de niet verbeterde fouten. Dit moet duidelijk worden aangegeven in het handelingstraject.

Opstel:

- het gaat om het verhaal;
- alle spellingregels die geleerd zijn gelden; het kind krijgt een cijfer voor het verhaal, en de spellingfouten worden niet meegerekend;
- in het opstel geen spellingfouten verbeteren;
- kinderen worden aangemoedigd te vragen naar de spellingswijze (leerkracht is een vraagbaak).

Taal

Het gaat hier om iets anders dan om spelling. De spellingfouten worden wel verbeterd, maar nooit meegerekend.

Zaakvakken/topografie

Spellingfouten worden niet meegerekend.

Cito-entreetoets:

- zo nodig de tekst vergroot aanbieden (niet standaard, verschilt per leerling);
- tekst op audio bestand
- de leerling krijgt meer tijd (ter beoordeling van de leerkracht);
- de leerling werkt met koptelefoon en/of in een aparte ruimte;
- van tevoren oefenen met cito-oefentoetsen;
- teksten niet voorlezen, is praktisch niet haalbaar;
- de hele cito wordt gemaakt. Als er een leerachterstand is over de hele linie, kan de leerling een zogenaamde niveautoets maken;
- een dyslexieverklaring is noodzakelijk. Alleen met een dyslexieverklaring kan een kind verlenging van tijd, vergroting van opgaven, inzet van hulpmiddelen etc. krijgen.
- hulpmiddelen mogen gebruikt worden als het in de citotoets staat aangegeven. Er worden dus geen extra hulpmiddelen gebruik alleen bij een dyslexieverklaring;
- de leerling mag vragen stellen.

PROTOCOL groep 8

In groep 8 stellen we de beginsituatie van alle leerlingen vast op basis van groepsoverdracht.

Ook door afname van het instapdictée groep 8 wordt duidelijk welke leerlingen de spellingregels van groep 7 nog niet beheersen.

De spellingregels die aangeboden zijn in groep 7 moeten bekend zijn bij de leerkracht.

Als er vermoeden is van dyslexie overleggen we met ouders en eventueel met externe deskundigen. Vervolgens wordt het zorgtraject doorlopen.

Voor zwakke lezers en spellers wordt er gestart of verder gegaan met de begeleiding.

Leerlingen die de dyslexie behandeling hebben afgerond werken zelfstandig met het programma Dexlex.

Stappen	Moment in de tijd (zie ook het jaarlijkse toetsrooster)	Actie door leerkracht, IB en RT
Stap 1	aanvang groep tot eind oktober	Interventieperiode 1 - Extra instructie en begeleiding van de leerkracht voor de kinderen in de ster groep en voor leerlingen met speciale onderwijsbehoeften. Minimaal 3x per week en opnemen in instructietafelformulier. - Dyslectische leerlingen en leerlingen met vermoedens van dyslexie werken 2x per week 20 minuten met het programma Dexlex.
Stap 2	Medio oktober	Meetmoment 1 - Afname DMT kaarten 1A (zwakke lezers) 2A en 3A - Plan opstellen voor leerlingen met vermoedens van dyslexie.
Stap 3	november tot februari	Interventieperiode 2 - DMT map en Roetsjboek mee naar huis geven. Frequentie: 5 keer per week ongeveer 10 minuten lezen. - Extra instructie en begeleiding van de leerkracht voor de kinderen in de ster groep en voor leerlingen met speciale onderwijsbehoeften. Minimaal 3x per week en opnemen in instructietafelformulier. - Dyslectische leerlingen en leerlingen met vermoedens van dyslexie werken 2x per week 20 minuten met het programma Dexlex.

Stap 4	december tot februari	Meetmoment 2 - Afname AVI - Afname CITO spelling M8 - Afname CITO werkwoordspelling M8 - Afname CITO begrijpend lezen M8 - Afname DMT kaart 1A (zwakke lezers), 2A en 3A - CITO Eindtoets (gesproken versie) - Plan opstellen voor leerlingen met vermoedens van dyslexie. Tussenevaluatie voor lopende plannen.
Stap 5	februari - juni	Interventieperiode 3 - Extra instructie en begeleiding van de leerkracht voor de kinderen in de ster groep en voor leerlingen met speciale onderwijsbehoeften. Minimaal 3x per week en opnemen in instructietafel formulier. - Dyslectische leerlingen en leerlingen met vermoedens van dyslexie werken 2x per week 20 minuten met het programma Dexlex.
Stap 6	juni	

Interventies lezen en spelling groep 8

Welke leerlingen komen hiervoor in aanmerking?

- dit zijn de kinderen die het net niet oppakken (zwakke spellers/lezers). Als het goed is, is in groep 3-7 al gesignaleerd wat er aan de hand is en is dit vastgelegd in een handelingstraject.
- Leerlingen die de dyslexie behandeling hebben afgerond werken zelfstandig met het programma Dexlex.

Mogelijkheden:

- de hoeveelheid leerstof beperken;
- manier van aanpak (visueel oefenen en daarna auditief toetsen (indien mogelijk);
- het kind maakt slordige fouten. Hierbij kun je standaard een half uur na het dictee het blaadje teruggeven en het kind het dictee opnieuw laten nakijken, het kind moet het een en ander dan verbeteren.
Als er vragen zijn kan de groepsleerkracht bij de IB-er terecht of de leerling inbrengen bij de consultatie van de schoolbegeleidingsdienst;
- preteaching; boeken meegeven naar huis;
- spellingregels aanbieden. Wellicht is het handig om voor zwakke spellers een overzicht te hebben met alle spellingregels (deze is er in groep 8 in elk geval voor de werkwoordspelling).

Kinderen waarbij dyslexie is vastgesteld:

- hieraan moet kindspecifiek gewerkt worden (plan – leerling met specifieke onderwijsbehoeften). Er wordt dus een plan geschreven welke specifiek gericht is op de betreffende leerling. Veelal zal dit lijken op wat er gedaan wordt bij zwakke spellers/lezers;
- verder moet er per vak (Engels, topografie) specifiek worden vastgesteld wat er wordt verwacht.
- Leerlingen die de dyslexie behandeling hebben afgerond werken zelfstandig met het programma Dexlex.

Afspraken:

- leerlingen die in het bezit zijn van een dyslexieverklaring krijgen een handelingstraject waarin duidelijk staat hoe er met het betreffende kind wordt gewerkt;
- voor leerlingen die geen dyslexieverklaring hebben, maar waarbij wel sprake is van een grote achterstand op spellinggebied hanteren we regelmatig dezelfde afspraken maar bepaalde zaken zullen anders zijn (denk aan gesproken versie eindtoets) Een leerling kan hiervoor, na overleg met I.B. en ouders, in aanmerking komen.

Spelling:

- minder woorden leren (halveren). Dit wordt aangegeven op het rapport. De leerling krijgt voor de geleerde woorden de normale, standaardbeoordeling. Spellingregels worden aangeleerd;
- het zinnendictee vervalt wanneer het structureel onvoldoende wordt gemaakt. In plaats daarvan schrijft de leerling 2 à 3 zinnen uit het dictee over;
- beoordeling bij opstel, repetities en taalopdrachten anders dan spelling: hierbij worden spelfouten niet meegewogen;
- afname van dictees die passen bij het niveau (dictees maken met de klas terwijl er een jaar achterstand is zorgt altijd voor een onvoldoende op het dictee).

Lezen:

- bij het geven van een leesbeurt eerst voor laten bereiden;
- kind wat echt niet wil geen beurt geven (dit moet een leerkracht dus wel weten en in de voorgaande jaren moet dit goed zijn geregistreerd);
- leerlingen met dyslexie moeten bij alle leesmomenten een beroep kunnen doen op een maatje (bijv. samen tekst lezen).

Een algemeen doel is dat kinderen een goed spellingbewustzijn hebben, maar dat het emotionele welbevinden voorop staat.

Aandachtspunten voor de leerkracht:

- hoe corrigeer je;
- waar let je op;
- wanneer verbeter je taalfouten.

Is het werk niet meer leesbaar, doe daar dan iets mee. Fouten maken is in een brief naar een vriend niet erg, maar naar een instantie wel. Ook bij aardrijkskunde en geschiedenis is het minder belangrijk. Wellicht meer op de computer werken en in de toekomst een laptop. Ouders moeten op de hoogte zijn van de manier van corrigeren en de reden waarom. Zij zullen zich anders in sommige gevallen verbazen over de niet verbeterde fouten. Dit moet duidelijk worden aangegeven in het handelingstraject.

Opstel:

- het gaat om het verhaal;
- alle spellingregels die geleerd zijn gelden; het kind krijgt een cijfer geven voor het verhaal, en de spellingfouten worden niet meegerekend;
- in het opstel geen spellingfouten verbeteren;
- kinderen worden aangemoedigd te vragen naar de spellingswijze (leerkracht is een vraagbaak).

Taal

Het gaat hier om iets anders dan om spelling. De spellingfouten worden wel verbeterd, maar nooit meegerekend.

Zaakvakken/topografie

Spellingfouten worden niet meegerekend.

Cito-eindtoets:

- zo nodig de tekst vergroot aanbieden (niet standaard, verschilt per leerling);
- tekst op cd-rom (zorg dat van tevoren geoefend kan worden met de cd rom!);
- de leerling krijgt meer tijd (ter beoordeling van de leerkracht);
- de leerling werkt met koptelefoon en/of in een aparte ruimte;
- van tevoren oefenen met cito-oefentoetsen;
- teksten niet voorlezen, is praktisch niet haalbaar;
- de hele cito wordt gemaakt. Als er een leerachterstand is over de hele linie, kan de leerling een zogenaamde niveautoets maken;
- een dyslexieverklaring is noodzakelijk. Alleen met een dyslexieverklaring kan een kind verlenging van tijd, vergroting van opgaven, inzet van hulpmiddelen etc. krijgen.
- hulpmiddelen mogen gebruikt worden als het in de citotoets staat aangegeven. Er worden dus geen extra hulpmiddelen gebruik alleen bij een dyslexieverklaring;
- de leerling mag vragen stellen.

Vertel ouders dat de cito niet verplicht is! Dat geldt evenzeer voor intelligentieonderzoeken.

- hulpmiddelen mogen gebruikt worden als het in de citotoets staat aangegeven. Er worden dus geen extra hulpmiddelen gebruikt;

Bijlagen

BIJLAGE 1: TIPS VOOR DE OUDERS

Lezen:

- samen lezen op AVI-niveau of iets hoger.
- voorkennis oproepen en koppelen aan de tekst;
- tekst voorlezen, kind nalezen;
- om de beurt een zin of stukje lezen ouder-kind. Dit bevordert het leesbegrip;
- moeilijke woorden bespreken; laten markeren in de tekst.
- nadruk op leesbegrip leggen door vragen te stellen en na te praten over het verhaal;
- fouten in kleine woordjes alleen verbeteren, als ze bepalend zijn voor het verhaal;
- niet zeggen: nee fout, maar lees het nog eens; of zelf het woord juist herhalen.
- helpen moeilijke woorden in stukjes te verdelen (leesstrategie toepassen);
- de inspanning van het kind waarderen;
- laten merken dat fouten lezen mag (bv door zelf fouten te lezen en het kind ze te laten ontdekken);
- veel voorlezen.

Spellen:

- veel geduld bewaren;
- fouten in spontane briefjes niet (steeds) verbeteren;
- computer gebruiken voor spellingsoefeningen
- spellingcategorieën en regels laten verwoorden;
- inspanning waarderen.

Wereldoriëntatie:

- verwachten dat het onthouden van namen moeilijk kan zijn;
- praten over de brede leefomgeving;
- laten kaartlezen op vakantie;
- nieuwe kennis koppelen aan oude;
- samen schriftelijke informatie doornemen en pre-teachen (vooraf lesstof doornemen);
- helpen met werkstukken, ook op de computer maken met spellingcontrole.

Rekenen:

- rekening houden met het feit dat automatiseren moeilijk is en dat dus de tafels moeilijk te leren zijn. Er mag altijd gebruik gemaakt worden van een tafelkaart;
- verwachten dat klokkijken verwarring kan geven, met name met 'voor' en 'over';
- verwachten dat geld rekenen problemen kan geven;
- boodschap laten doen;
- fouten maken mag.

Het is belangrijk voor ouders te weten wat dyslexie is, wat de school kan doen en wat je als ouders kunt doen, zodat het kind zich zo optimaal mogelijk kan ontplooien op school en thuis. De school spreekt de ouders, zoals afgesproken in het stappenplan en geeft informatie over resultaten en maatregelen.

BIJLAGE 2: COMPENSERENDE EN DISPENSERENDE MAATREGELEN

Bij het spellen:

- extra hulp bij en extra tijd voor het schrijven van verhalen, verslagen, werkstukken en toetsen. Bij ernstige schrijfproblemen gebruik maken van de computer. Het werk zo plannen, dat iedereen het af kan krijgen, bijvoorbeeld door de snelle leerlingen extra opdrachten te geven;
- de spellingfouten worden zoveel mogelijk genegeerd onder voorwaarde dat de leerling woorden, waarvan hij de spelling niet kent, zoveel mogelijk klankzuiver schrijft;
- spellingfouten worden gedifferentieerd beoordeeld: bijvoorbeeld fouten met een bepaalde spellingregel tellen mee. Of: de leerling maakt het werk op de computer met behulp van spellingscontrole;
- de leerling mag minder schrijfwerk maken (minder pagina's) en het aantal oefeningen wordt beperkt;
- alle hulpmiddelen die leiden tot minder spellingfouten mogen worden gebruikt: woordenboek, spellingspiekschrift, spellingcontrole, grote regelkaarten op het bord of prikbord in de klas;
- voor sommige vakonderdelen wordt de leerling mondeling overhoord, bijvoorbeeld topografie;
- dictee eerst schrijven, daarna zelf hardop voorlezen van het dictee (zelf ontdekken van fouten). Aandachtspunt: netheid van het handschrift. Dit inleveren bij de leerkracht, daarna spellingcontrole op de computer (verbeteren van rood onderstreepte woorden, niet de rechter muisknop gebruiken). Doel: succeservaring.
- dictees, waarbij van tevoren al vaststaat dat de leerling veel fouten gaat maken, maakt de leerling niet of op de computer. Eventueel krijgt hij een dictee dat is afgestemd op zijn niveau;
- hulpmiddelen: bv. cd cito spelling.

Bij het technisch lezen:

• een goed hulpmiddel is het leesvenster (remt wel het leestempo); dagelijks lezen is van groot belang voor dyslectische kinderen. Het vraagt echter nogal wat van een kind om elke dag iets te moeten doen dat hij niet goed kan. Als blijkt dat een kind meer dan 20% fouten maakt bij het lezen van een tekst, komt het tekstbegrip in het gedrang en kan een leerling baat hebben bij tekst-naar-spraak-software. Het kan de leessnelheid positief beïnvloeden. Gebruik van compenserende software bevordert de zelfredzaamheid, versterkt het competentiegevoel en motiveert dyslectische leerlingen om te blijven lezen. Andere positieve effecten zijn, dat het lezen langer wordt volgehouden, het tekstbegrip beter is en de directe woordherkenning verbetert. Voorbeelden van tekst- naar-spraak-hulpmiddelen zijn: de Daisyspeler (Digital Audio-based Information System, www.Dedicon.nl, hiermee kan de leerling digitale boeken lezen.), de IRISpen (www.nibalink.nl), Kurzweil (www.kurzweil3000.nl), Fluency (www.fluency.nl); ook kan gedacht worden aan claro-read (goedkoper zowel voor school als ouders dan kurzweil). (Claro-read is een softwarepakket voor het lezen en maken van teksten. Daarnaast kan het programma helpen bij spelling, een samenvatting maken en sturen. Claro-read is een zeer geavanceerd programma dat speciaal ontworpen is gebruikers met lees- en schrijfproblemen te laten

lezen en schrijven (ontwikkelen van teksten) op een voor hen eenvoudige manier
(<http://www.opdidaktsupplies.nl/claroread-voorleessoftware.html>)

- sommige ziektekostenverzekeraars vergoeden de Daisyspeler. De genoemde software is op dit moment niet op school aanwezig, maar kan in overleg met ouders aangeschaft worden. Ouders hebben een brief nodig van de behandelaar (orthopedagoog of psycholoog) waarin de noodzaak van aanschaf van de Daisyspeler beschreven staat voor het maatschappelijk functioneren.

BIJLAGE 3: LITTERATUURVERWIJZING EN WEBSITES

Literatuur:

- Protocol ‘Leesproblemen en dyslexie’- H. Wentink en L. Verhoeven (Expertisecentrum Nederlands)
- Protocol dyslexie van Het Baken, Ede
- Protocol dyslexie van de Van Hasseltschool (Hilversum)

Websites:

- www.masterplandyslexie.nl
- www.stichtingdyslexienederland.nl
- www.dyslextetaalonderwijs.nl
- www.nibalink.nl- IRISpen
- www.dedicon.nl- daisyspeler
- www.kurzweil3000.nl- kurzweilprogramma
- www.fluency.nl
- www.dyslexiewegwijzer.nl
- www.balansdigitaal.nl
- www.lexima.nl